

"עברי, דבר עברית"

המחזאי והשפה
העברית אצל המלוצים

אלפי שנים הייתה העברית שפת קודש בלבד. היהודים השתמשו בה בתפילה ובלימוד התורה, אך דיברו, קראו וכתבו בשפות אחרות, לפי מקום מגוריהם – יהודי עיראק שוחחו ביניהם בערבית עיראקית, יהודי פולין דיברו יידיש וכדומה. רק לפני כ־150 שנה, עם התחדשות היישוב העברי בארץ ישראל, החל תהליך של הפיכת העברית לשפת יום־יום, לשפת הדיבור, הקריאה והכתיבה. היה זה, כמובן, תהליך ארוך ומורכב. ביחידה זו נכיר את אליעזר בן־יהודה ונלמד על מאמציו ועל מאמציהם של חלוצים אחרים לחדש את השפה העברית.

אליעזר בן-יהודה

מילים: ירון לונדון
לחן: סתי כספי

כְּמוֹ הַנְּבִיאִים הַקְּנָאִים לְשֵׁם
הוּא קָנָא לַפְּעַל וְלַתְּאֵר וְלְשֵׁם.
וּבַחֲצוֹת, הָעֵשָׂשִׁית בַּחֲלוֹנוֹ,
הָיָה רוֹשֵׁם בְּמֵלוֹנוֹ תְּלֵי תְּלִים
מְלִים יְפוֹת, מְלִים עֲפוֹת,
מְתַגְלְגְלוֹת מִן הַלְּשׁוֹן.
אֲלִיעֶזֶר, מְתִי תִשְׁכַּב לִישׁוֹן,
הֵן קוֹמְתֶךָ כְּמַעֵט אֲפִים שְׁחָה
וְהַעֲבְרִית אֲשֶׁר חֲכַתָּה אֲלֵפִים
הִיא תִמְתֵּן לְךָ עַד בּוֹא הַשְּׁחַר.

אַלְיַעֲזַר בֶּן-יְהוּדָה
יְהוּדִי מְבַדָּח
מְלִים מְלִים, מְלִים מְלִים
הוּא בְּדָה מִמַּחֹו הַקּוֹדֶחַ.

אִם נִמָּה הָעֵבְרִית אֲלֵפִים, נוֹ אִז מָה,
הֵבָה נְעִירָנָה וְנִמְצִיא אֶת הַיְזָמָה,
אֶת הַמְגָהֶץ, אֶת הַפְּצָצָה, אֶת הַרְהוּט.
בְּקִצָּה נוֹצָה בְּכֶתֶב רְהוּט
כְּתַב כְּרוּבִית, כְּתַב גְּלִידָה,
כְּתַב אֶת כָּל, אֶת כָּל מְלוֹן בֶּן-יְהוּדָה.
וְעוֹד הוֹסִיף מְלִים לְבְרָא
וְנוֹצְתוֹ הַמְהִירָה לֹא נָחָה
וְהַשְּׁפָה גְדָלָה,
וְלֹא הִפְיָרָה אֶת מַרְאֵה דְמוּתָהּ,
אֶת מַרְאֵה דְמוּתָהּ בְּבוֹא הַשַּׁחַר.

אַלְיַעֲזַר בֶּן-יְהוּדָה...

וּבֶן נוֹלָד לוֹ, וְכֹזֵאת הָאִישׁ אָמַר:
זֶה הַבְּכוֹר אֶקְרָא לוֹ בֶּן-יְהוּדָה אֵיתָמָר
שְׁמִינְקוֹת וְעַד קְמִילָה – מִיּוֹם בּוֹאוֹ
בְּבְרִית מִילָה וְעַד מוֹתוֹ –
כְּרוּתָהּ לוֹ בְּרִית עִם הָעֵבְרִית
וּמְלַחְמָהּ לוֹ אֶת הַלְעִזוֹ לְהַכְרִית.
אֵיתָמָר – אֶכֶן הִיָּה לְגִבֹר,
קוֹמַת תְּמָר וַיְפִי צוּרָה וְסִכְרָה,
וְהַלְשׁוֹן בְּפִיו הִיָּתָה שְׁפַת עֶבֶר.
אֵיתָמָר בֶּן אֲבִי,
שְׁאָבִיו הִיָּה נְבִיא
גִבֹר כְּלָבְבִי.

אַלְיַעֲזַר בֶּן-יְהוּדָה...

שפת עבר - השפה העברית

שאלות

- א.** קראו את השיר ורשמו את המשפט המעיד שהעברית והדקדוק שלה היו חשובים מאוד לאליעזר בן-יהודה.
- ב.** רשמו את השורה המעידה שהעברית "יִשְׁנָה" ולא הייתה בשימוש יום-יומי דורות רבים.
- ג.** אילו מילים שבן-יהודה המציא מוזכרות בשיר?

לדיון:

- מדוע היו חידוש השפה העברית והפיכתה לשפה מדוברת חשובים כל כך לציונים רבים? מה היה קורה לו כל אחד היה ממשיך לדבר בשפה שבה דיבר בארץ מוצאו?
- האם החייאת השפה העברית הייתה מעשה חלוצי? הסבירו!
  - איזו אחריות קיבלו על עצמם תומכי השפה העברית? על מה הם נאלצו לוותר?

ראו סרטון על אליעזר בן-יהודה ותחיית השפה העברית באתר "להיות חלוצים!"

החלוצים היו "חיילים" במלחמה בעלת אופי ייחודי מאוד – מלחמת השפות. בשנת 1908 הוחלט להקים מסגרת לימודים על-תיכונית שהסטודנטים יוכלו ללמוד בה מקצוע ברמה גבוהה (לימים כונה המוסד הזה "הטכניון"). חברת "עזרה", שהייתה גוף יהודי-גרמני לא ציוני, היא שתרמה את מרבית הכסף למוסד, והנהלתה החליטה ששפת ההוראה בו תהיה גרמנית. החלטה זו עוררה מחלוקת סוערת. אליעזר בן-יהודה היה בין מובילי הקבוצה שהתנגדה להחלטה זו.

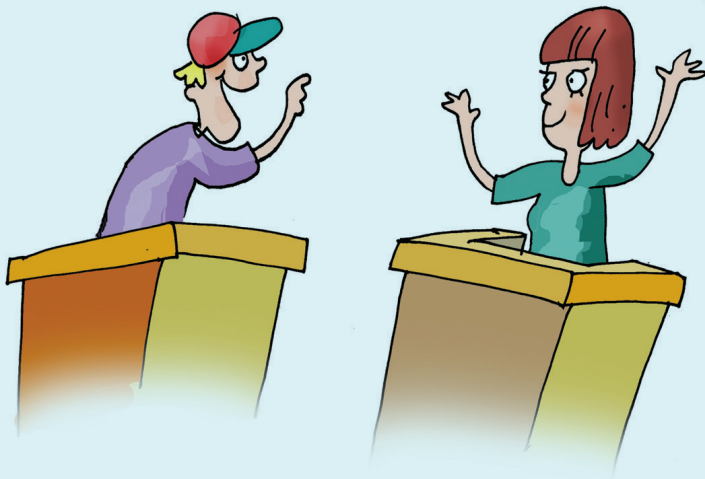
העמדה של הנהלת "עזרה":
שפת ההוראה במוסד החינוכי
חייבת להיות גרמנית!

העמדה של אליעזר בן-יהודה ואלו שבצדו:
שפת ההוראה במוסד החינוכי חייבת להיות עברית!

- התחלקו לשתי קבוצות: קבוצה אחת התומכת בעמדה של הנהלת "עזרה", ואחרת התומכת בעמדתו של אליעזר בן-יהודה. מצאו לפחות שלושה טיעונים המצדדים בעמדתכם.

בדקו באינטרנט או
באנציקלופדיה וגלו מה
הוחלט בסוף!

הגדוד המגיני השפה העברית

השנה 1923. אף על פי שחלה התקדמות רבה בהחייאת השפה העברית ובהפיכתה לשפה מדוברת, עדיין נדמה שמעמדה של העברית כשפת דיבור יום-יומית אינו חזק מספיק. יותר מדי אנשים מתעקשים לדבר בשפת האם שלהם, שאינה עברית. קבוצה של תלמידי הגימנסיה "הרצליה" (שבתל אביב) בסיוע מוריהם מקימים את "גדוד למגיני השפה", ומטרתו לשכנע את הציבור לדבר עברית.

לפניכם כמה דוגמאות לצעדים שנקטו חברי הגדוד: חברי הגדוד מצאו שנהגים רבים לזלו בדיבור בעברית. במחאה על כך, הם תלו במקומות ציבוריים כרזות כאלה:

עברי! הנהגים מזלזלים בשפה בפרהסיה...
הגיע הזמן לשים קץ לזלזול בשפה...
בהיכנסך למרכבה ולאוטו פנה לנהג אך ורק בעברית!
אל תענה לנהג אם שפה אחרת בפיו!...
והיה והנ"ל יענך בחוצפה, רשום את מספרו והודע זאת
למוסדות האחראים שלנו!...

בפרהסיה - בציבור

הגדוד גם ביקר את הנהלת העיר תל אביב. לפניכם מכתב ששלחו להם:

לכבוד: עיריית תל אביב

נתכבד לעורר בזה את תשומת לבכם על העובדה המחפירה שרוב השלטים בעירנו, או כתובים עברית שבורה ורצועה, או שאין בעלי השלטים מקצים די מקום לשפה העברית... על עירייתנו לשים לב לתקלה ציבורית זו ולהשתדל לתקנה על ידי זה שבעלי השלטים ישימו לב שחוץ מהברק החיצוני יהיה לשלט גם תוכן נאות... באופן שכל הבא לבקש רישיון לשלט, לא יקבלו אלא אם הובא תוכן השלט למשרד "גדוד מגיני השפה" לשם ביקור...

משימה בזוגות

אתם קבוצה של תלמידים מהתקופה היא שהתכנסו כדי לחשוב כיצד אפשר לגרום לרבים יותר בציבור לדבר עברית. הכינו תכנית מעשית! חשבו על כל מיני אפשרויות - כרזות, פרסומות, מופעים, שלטי חוצות, כתבות בעיתון, פעילויות חינוכיות ועוד.

בשנת 2007 הוגשה הצעת חוק בעניין השילוט בעברית.

הצעת חוק שילוט בתי עסק בשפה העברית, התשס"ז – 2007

הצגת שם העסק בשפה העברית

1. בית עסק יציין את שמו בשפה העברית, באותיות שגודלן לפחות כגודל האותיות בהן כתוב שם בית העסק בשפה אחרת.

• מה מלמדת הצעת החוק על מצבה של העברית בימינו?

חוק כזה התקבל בכמה יישובים וערים בישראל. קראו את הכתבה שלפניכם, העוסקת ביישום חוק זה.

חנויות וברים ברחבי העיר נאלצים לתרגם את שמם לעברית בגלל חוק עזר עירוני חדש. התוצאה, מיותר לציין, משעשעת

מאת: נטע הלפרין, עכבר העיר תל אביב

28 בינואר 2011

למי שמגיע לבר Mate שבלינקולן צפוי מראה משונה: לצד שלט הכניסה במקום, שבו כתוב Mate Public House, נתלה השבוע שלט המתורגם לעברית אחד לאחד. כלומר: "חבר – בית ציבורי". ארז אושרי, בעל המקום, מסביר את השלט התמוה בדרישות חוזרות ונשנות של פקחי העירייה ליישם חוק עזר עירוני שלפיו "לא יפרסם אדם מודעה ולא יציג שלט אלא בשפה העברית, או גם בשפה אחרת ובלבד שהשפה העברית תתפוס לא פחות ממחצית שטחם". "הרעיון של החוק הזה הוא בדיחה", טוען אושרי, "אנחנו בר בסגנון אנגלי ושלט בעברית לא מתאים לנו... עכשיו הלקוחות נקרעים מצחוק כשהם רואים את השלט".

ברחוב השל"ה הציבו שלט מקביל עם הכיתוב "מילק וְהָאָנִי" ... מקום נוסף שבו אפשר לאתר את ההתאמה המלאכותית הוא החנות Shoes & Who's ברחוב בָּזָל אשר תחת השלט המקורי שלה התווסף הכיתוב "שוז וְהוּז" ...

"אני חושב שהחוק מאזן בצורה יפה בין היותה של תל אביב עיר קוסמופוליטית ובין הרצון לשמור על צביונה כעיר העברית הראשונה", מסר לנו סגן ראש העיר אסף זמיר.

עיר קוסמופוליטית – עיר שמבקרים בה או חיים בה אנשים מכל הארצות, שסופגת השפעות מתרבויות רבות

לדין

- בדוגמה הראשונה המוזכרת בכתבה תורגם שם המקום, ואילו בשתי הדוגמאות האחרות כתבו את השם הלועזי באותיות עבריות (תעתיק). האם, לדעתכם, שתי האפשרויות עומדות בדרישות החוק? האם זו הייתה כוונת המחוקק?
- האם נכון לחייב בתי עסק ששלטיהם יהיו בעברית? הביאו טיעון התומך בחוק וטיעון המתנגד לו. מה דעתכם בעניין?
- בדקו בשכונה שלכם – באיזו מידה מיושם בה חוק השילוט?

משימת סיום בנושא השפה:

- כתבו שלושה אתגרים חלוציים בנושא השפה העברית שאַתם מתמודדים גם כיום. בחרו אתגר חלוצי אחד בתחום השפה העברית מהרשימה שכתבתם, וישמו אותו בבית הספר. לדוגמה: בחרו בטעות דיבור הרווחת בקרב תלמידי בית הספר וחשבו כיצד תוכלו ללמדם שלא לחזור עליה.

הגיע הזמן לשחק!
היכנסו לאתר "להיות חלוצים!"
ושחקו במשחקים בנושא החייאת
השפה העברית!